

УДК 343.98

Світлана Олександрівна КНИЖЕНКО,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри криміналістики та судової експертології факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-1944-4256>

ЗАСТОСУВАННЯ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ У ПІДГОТОВЦІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Професійна поліція, яка дотримується прав і основоположних свобод людини, є складовою демократичного суспільства. Відсутність ефективної охорони правопорядку унеможливує повноцінну реалізацію громадянами своїх прав й відповідно верховенство права опиняється під загрозою. Тому діяльність поліції повинна відповідати певним стандартам. Докладне роз'яснення стандартів, яких має дотримуватися поліція в демократичному суспільстві розкриті у Європейському кодексі поліцейської етики [1]. До цих стандартів віднесені: безсторонність і недискримінація, застосування сили лише у крайньому випадку; дотримання принципів поліцейської етики та доброчесності; справедливе поводження із затриманими; повага до права на життя, свободу думки, совісті, релігії, висловлення поглядів, мирні зібрання, пересування і безперешкодне користування своїм майном. Також поліція не повинна за жодних обставин вчиняти, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування або нелюдського, або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання. Окрім того, поліція може застосовувати силу тільки у разі суворой необхідності й тільки в обсязі, необхідному для досягнення легітимної мети. Ставляться певні вимоги й щодо поліцейських розслідувань, проведення допитів, затримання осіб та інших дій.

Зауважимо, що вказані стандарти складають основу діяльності Національної поліції. До правових засад функціонування органів Національної поліції відносяться не тільки закони України але й міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Серед них особливе місце посідає Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (далі Конвенція) [2]. Окрім того, Україна повністю визнає на своїй території юрисдикцію Європейського суду з прав людини (далі ЄСПЛ) в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції. Таке законодавче визнання обов'язкової юрисдикції ЄСПЛ в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції, зумовлює вивчення практики ЄСПЛ та застосування національного законодавства з урахуванням позицій ЄСПЛ, оскільки саме в рішеннях ЄСПЛ розкривається зміст більшості положень Конвенції.

До того ж, відповідно до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» виконання рішення ЄСПЛ проходить у вигляді як виплати стягувачеві відшкодування, додаткових заходів індивідуального характеру так і вжиття заходів загального характеру. У статті 13 зазначеного Закону визначено, що заходи загального характеру вживаються з метою усунення зазначеної в рішенні ЄСПЛ системної проблеми та її першопричини – недоліків системного характеру, які лежать в основі виявленого ЄСПЛ порушення, а також усунення підстави для надходження до ЄСПЛ заяв проти України, спричинених проблемою, що вже була предметом розгляду в ЄСПЛ [3]. Одним із таких заходів загального характеру є забезпечення професійної підготовки з питань вивчення Конвенції та практики ЄСПЛ для працівників правоохоронних органів, у тому числі й поліцейських.

Професійність дій поліцейського залежить від якості його навчання. Державний стандарт підготовки поліцейських всіх рівнів повинен бути заснований на фундаментальних цінностях демократії, верховенства права та захисту прав людини й розроблятися у відповідності з завданнями поліції.

Враховуючи викладене, підготовка поліцейських всіх рівнів повинна включати вивчення не тільки Конвенції, але й практики ЄСПЛ, що безумовно сприятиме утвердженню верховенства права та недопущенню в діяльності поліції недоліків системного характеру.

Така підготовка має проводитися кількома напрямками: 1) вивчення положень Конвенції та практики ЄСПЛ в рамках окремих дисциплін; 2) проведення поліцейських тренінгів.

Поліцейські тренінги обов'язково повинні включати наступні тематики:

– застосування практики ЄСПЛ при тлумаченні загальних положень та принципів судочинства;

– право на справедливий суд (стаття 6 конвенції) з обов'язковим розглядом таких питань як принцип юридичної визначеності; презумпції невинуватості; право особи, яка обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, на захист;

– право на життя (стаття 2 Конвенції). Розгляду підлягають сфера застосування статті 2 Конвенції, обов'язки держав та вимоги до розслідування у разі загибелі особи;

– заборона катування, нелюдського і такого, що принижує гідність, поводження і покарання (стаття 3 Конвенції). Вивченню підлягають сфера застосування статті 3 Конвенції; негативні й позитивні зобов'язання держави в контексті статті 3 Конвенції; види поводження, забороненого статтею 3 Конвенції;

– право на свободу та особисту недоторканність (стаття 5 Конвенції). Обов'язковому розгляду підлягають питання сфери застосування статті 5 Конвенції, умов позбавлення свободи, обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, тривалість тримання під вартою;

– право власності (стаття 1 Першого протоколу до Конвенції). Вивченню підлягають загальні вимоги щодо виправданості втручання у права, гарантовані статтями 8–10 Конвенції;

– право на повагу до приватного та сімейного життя та житла (стаття 8 Конвенції). Розгляду підлягають питання щодо особливостей та сфери застосування статті 8 Конвенції, концепції «житла» в розумінні статті 8 Конвенції, недоторканості житла чи іншого володіння особи, таємниці спілкування, невтручання у приватне життя;

– свобода вираження поглядів (стаття 10 Конвенції).

Отже, програми підготовки поліцейських всіх рівнів повинні включати в себе не тільки положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод але й практику Європейського суду з прав людини, що надасть можливість максимально захистити права і свободи громадян при застосуванні поліцейських заходів.

Список бібліографічних посилань

1. Європейський кодекс поліцейської етики : рекомендація Rec. (2001) 10 прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 19.09.2001 року на 765-му засіданні заступників міністрів // Центр політико-правових реформ : сайт. URL: <http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/rec1.pdf> (дата звернення: 24.10.2019).

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : від 04.11.1950 : ратиф. законом України від 17.07.1997 № 475/97-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 24.10.2019).

3. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 24.10.2019).

Одержано 01.11.2019

УДК [378.6:351.74](477.54-25)(091):82-94

Наталія Андріївна КОБИЛКО,

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-8123-4156>;

Віталій Віталійович ЗАБОРОВСЬКИЙ,

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-0148-5997>

ВІД КУРСІВ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОНЦІВ ДО ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ СПОГАДІВ ОЛЕКСАНДРА МАРКОВИЧА БАНДУРКИ)

Понад сто років на Харківщині готуються охоронці правопорядку. Надзвичайно важливу роль у цьому відіграє Харківський національний університет внутрішніх справ – перший в Україні заклад вищої освіти, що забезпечив правоохоронну систему висококваліфікованими фахівцями, а на сьогодні виш, який визнано «флагманом освіти і науки». ХНУВС має цікаву історію становлення та розвитку.

За спогадами О. М. Бандурки, підготовка кадрів для органів внутрішніх справ відбувалася у Вищій школі МВС у місті Києві, яка була філіалом московської, і трьох середніх школах міліції в Одесі, Дніпропетровську та Львові. Термін навчання був невеликий: три і два роки. Також існувала мережа короткострокових шкіл первинної підготовки для випускників цивільних інститутів. Слухачі за декілька місяців мали опанувати правові дисципліни, вогневу, службову та фізичну підготовку. Чимало вищих шкіл МВС, у яких навчалися курсанти протягом чотирьох-п'яти років, існувало на території колишньої РРФСР. Наприкінці 80-х років Олександр Маркович, який очолював на той час обласне УВС, звернувся з «клопотанням як до союзного, так і до республіканського керівництва МВС про створення в Харкові вищої школи міліції за зразком російських» [1, с. 15]. Проте отримав відмову. Повернулися до цього питання з прийняттям Україною незалежності. У своїх спогадах О. М. Бандурка називає три Дня народження університету:

– перший – 29 листопада 1991 року було ухвалено Постанову Верховної Ради України про створення в Харкові вищої школи міліції. Таким чином сформувався Інститут внутрішніх справ при Харківській юридичній академії. Це дало можливість на перший час використати потенціал наукових шкіл, які очолювали авторитетні професори. Із червня 1992 року інститут стає самостійним ВНЗ системи МВС, а начальником призначено О. М. Бандурку. Чисельність курсантів